

Forlag med sjæl

Af Søren Vadstrup

Huse, især ældre, kan have en sjæl. Det har jeg skrevet en bog om. Men kan et *forlag*, oven i købet et på 50 år, også have sjæl? Muligheden er der absolut, for ifgl. 'Ordbog over det danske Sprog' (ODS) kan ordet *sjæl* have 6 mulige betydninger og hele 13 underbetydninger.

Da jeg for år tilbage var i gang med at færdiggøre bogen 'Huse med sjæl', der netop var ved at blive sat op, fik jeg en mail fra forlagets Marketingsafdeling, der spurgte om jeg kunne sende dem '3 linjer', der beskrev hvad bogen handlede om, til brug for omtalen på bagsiden m.v. Noget af en opgave, må man sige, da bogen i alt fylder 410 sider og kommer ind på mange emner vedrørende ældre bygningers 'røgt og pleje'. Så det tænkte jeg ret meget over. Og nåede efter nogle forsøg frem til dette, der fylder lidt mere end tre linjer, men alligevel rammer indholdet kort og godt:

Det er de oprindelige materialer, de særlige detaljer, samt sliddet og patinaen på disse, der giver ældre huse sjæl og karakter.

Når detaljerne, sliddet og patinaen forsvinder, bliver huset intetsigende og karakterløst.

Hvis de særlige detaljer genskabes nøje, kan noget af den tabte sjæl genopstå.

Foretræk den ægte vare, når denne nu findes, og derudover er bedre og billigere end forlorne similiprodukter.

Det var faktisk først her, takket være marketingsafdelingen, at ordet 'sjæl' dukkede op i mit hoved. For hvor og hvordan er det, at velbevarede ældre bygninger ofte adskiller sig fra nye? De har *sjælen med sig*. Det gav dermed også bogen sin titel.

Men tilbage til forlaget, Lindhardt & Ringhof's *inderste sjæl*. Som arkitekt vil jeg tillade mig at starte med *bygningen*, hvor forlaget ligger. Den er jo også en slags *ansigt udadtil*. En ydre sjæl.

Gutenberghus kan beskrives som en iskold modernistisk jernbetonbygning fra 1930-erne, der for at mildne betonens grå tristhed, er beklædt med tynde, polerede stenplader af den lyse, gyldne italiensk travertin i de fire øverste etager. Denne kalksten har været brudt lige syd for Rom siden oldtiden, og præger stort set alle bygninger i Rom og omegn fra dengang til nu. Den høje stueetage er beklædt med en blankpoleret, kulsort granitsten, formentlig den ligeledes italienske Nero Assoluto, (absolut sort), der ofte anvendes til blanke, sorte gravsten.

Tanken er derfor ikke fjern, at den blanke, sorte granit-underfacade er en gravsten over den lange husrække af ældre københavnske barokhuse (såkaldte 'Ildebrandshuse') fra 1700-tallet, med masser af slid, patina, liv og sjæl, der måtte lade livet for dette kæmpe byggeri – i lighed med nedrivningen 20 år før af den anden side af Vognmagergade, for at bygge Egmont H. Petersens Hofbogtrykkeri i 1914. Den slags havde man ikke ret meget veneration overfor på dette tidspunkt. De fine ægyptiske palmette dekorationer i bronze, der virker som en slags gentagne søjlekapitæler på den sorte underfacade, har også associationer til ægyptiske gravmæler.

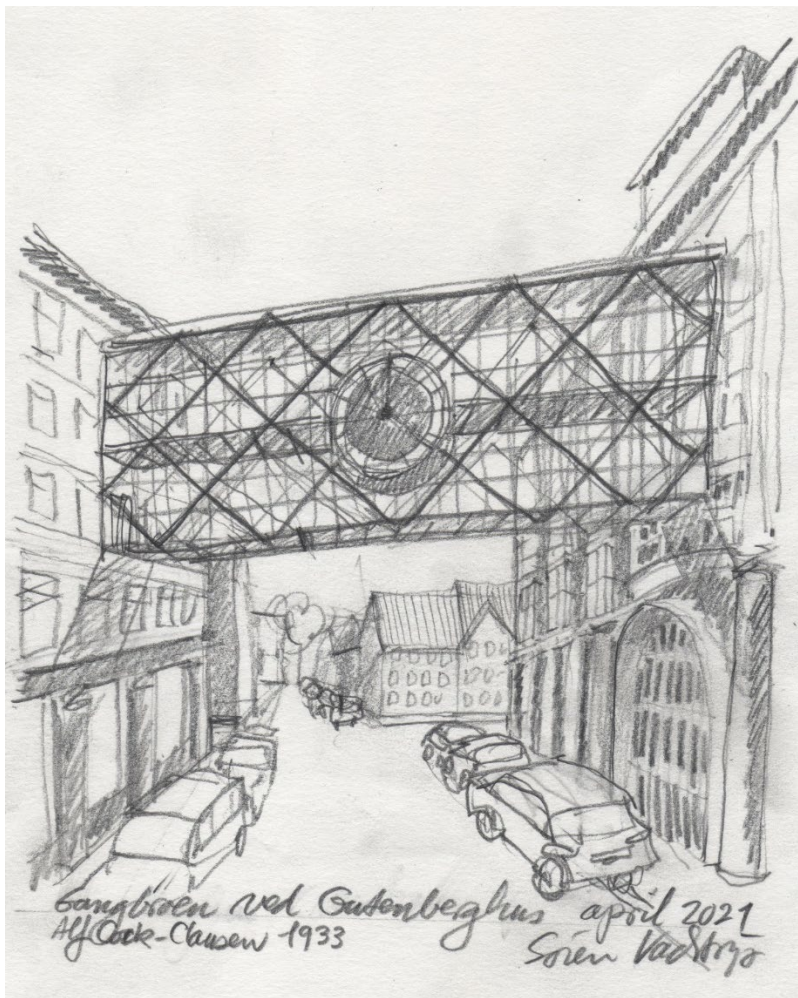
De torammede vinduer bestod oprindeligt, helt i modernismens ånd, af spinkle teaktræsrammer og karme med en smal, vandret 'rude' øverst, der var en vipbar ventilationsrude. Denne kunne åbnes og lukkes indefra via en lang 3-delt vippestang af bronze med et greb i 'håndhøjde' og lignende anordninger fandtes og findes i adskillige af modernismens huse. Man kan se på gamle fotografier, taget om sommeren, at næsten alle trækruderne i Vognmagerfacaden står åbne, hvad der har givet den lange, glatte facade et vist menneskeligt livstegn.

I 1972 blev disse oprindelige vinduer skiftet ud med de nuværende, meget kraftigere og skinnende, alu-beklædte teaktræsvinduer med termoruder, nu med mørke ventilationsriste i de fleste overruder, Vinduerne er 'historiske' ved dels at være de første *lodrette facadevinduer*, som

det succesfulde danske vinduesfirma, Velux, producerede – efter starten i 1948 med de kendte, patenterede og pudsevenlige ovenlysvinduer i tagene. Den anden 'historiske nyhed' var, at vinduerne blev forsynet med det sidste *skrig* inden for vinduesglas, det engelske, helt fejlfrie og glatte, *floatglass*. Dette rudeglas giver, efter denne forfatters mening, nogle ualmindeligt uhyggeligt spejlende, grimme og 'sjælløse' vinduer - i modsætning til de ældre glastyper som cylinderglas og trukket glas, der spreder hygge og liv med deres levende og 'krøllede' spejlinger i sol og skygge. Og derfor klæder den ældre bygningskultur bedst. Så rudeglas er ikke bare et gennemsigtigt materiale. Det kan også have, eller ikke have, 'sjæl'

Men når man ser er sandt mesterværk, i lighed med 'brutalismens' hovedværk i Danmark, Vikingskibshallen i Roskilde fra 1969, må en håbløs romantiker som jeg bøje sig i støvet. Gutenberghus' arkitekt Alf Cock-Clausens 'gangbro', eller 'skywalk', som den kaldes i dag, over Vognmagergade, er et sådant absolut mesterværk, fuldt på højde med Arne Jacobsens berømmede, 20 år yngre, trappe i Rødovre Rådhus. Det er en konstruktion i glas og stål, der, tegnet i 1933, er yderst avanceret og langt forud for sin tid. Som 'hængebro' benyttes de valsede stålprofiler naturligvis som de bærende skrå *peloner*, men ved at gentage de skrå linjer i et stort-masket, diagonalt kvadratnet, der går op i gadens bredde og broens længde, opnås der en fantastisk smuk harmoni, og samtidig stor lethed og elegance.

Formen understreges yderligere af den meget dominerende, store runde urskive, der er kongebå med kanter, 'tal' og visere i bladguld, samt det finere vandrette kvadratnet af glaseruder. Det var før *floatglasset* kunne have løst opgaven med meget større glasfelter, som vi ser det til hudløshed i moderne arkitektur i dag. Men gudskelov nødvendiggjorde det maskintrukne glas i de mindre formater, der var mulige på dette tidspunkt, at de store glasarealer blev opdelt i mindre felter. Jeg glæder mig til en dag at gå over gangbroen og se de fine trukne glaseruder indefra.

Alle arkitekter tegner deres første skitser på *kvadreret papir*, og her har opgavens løsning derfor nærmest givet sig selv, via papirets små fortrykte kvadrater – hvilket ikke gør Cock-Clausens gangbro mindre nytænkende eller modig. Det er et stykke arkitektur, der beriger bygningerne,

gaden, byen og egentlig også landet. Gangbroen udtrykker på alle måder modernismens 'sjæl' – i form af kølighed, funktionalitet, industrielt design og fremtidstro. Nr. 5 på listen over modernismens gennemgående ideer: 'Bilen frem for alt', udtrykker den på en måde også, som en immateriel egenskab, mens nr. 6: 'Lys, luft og sundhed' mest er udtrykt gennem Gutenberghus' oprindelige vinduer.

Heldigvis havde vores største modernistiske arkitekt, Arne Jacobsen, endnu ikke indført sit 'dogme': 'Så spinkelt som muligt – og *aldrig* i midten'. For det er netop den stramme symmetri, der gør Cock-Clausens gangbro så helstøbt og elegant.

Det var så *bygningen*, 'Gutenberghus', der ikke scorer ret mange 'sjæle-mærkater' på tavlen hos en ærke- 'nedrivnings-, modernisme-, jernbeton- og floatglass-hader'. Men så snart vi stifter nærmere bekendtskab med huset og dets 'beboere', dukker den første nævnte betydning af ordet 'sjæl' i ODS straks op: 1) *som udtryk for en iboende (livs)kraft*, og ikke mindst via betydning 1.1) *om forbindelsen liv og sjæl, om menneskets hele væsen*, begynder det kolde ydre at tø lidt op. Endda inden vi når til betydning 2.1) i ordbogen: *sjæl og legeme*. Det lyder helt varmt.

Og det er jo akkurat hvad der sker, når man kommer ind i de hyggelige og især hyggeligt indrettede lokaler – endda selv på de lange gange, der i andre bygninger og kontorer, ikke mindst i mange ministerier og styrelser, er triste og kedelige, er der en fantastisk hyggelig stemning. Dørene til de små kontorer er for det meste åbne, hvad der nok må forstyrre lidt, når man går forbi, men det virker netop utroligt åbent og venligt.

Værelserne, jeg vil ikke kalde dem for kontorer, er individuelt indrettede og yderst personligt prægede. De oser af liv og sjæl. Her har der ikke været indretningsarkitekter på spil – hvilket der vist alligevel har, visse steder, har jeg fået fortalt. Både gange og værelser er præget af bøger, bøger og atter bøger. Nærmest som om man, i lighed med en blomster- eller porcelænsforretning, solgte disse på stedet. Men skønt er det for os 'bogelskere', for så føler man sig helt hjemme, hvor det også vælter med bøger overalt.

Det med 'lys, luft og sundhed' overlader vi til bøgerne, tror jeg. Engang, jeg var til møde i huset en varm sommerdag, forsøgte vi at åbne et vindue ud mod Vognmagergade, men måtte kort tid efter lukke det igen, da det drev ind med cigaretrøg fra gymnasiet overfor, 3 etager nede, hvor man åbenbart havde 'rygefrikvarter' ude på gaden.

Jeg vil ikke skildre forlagets medarbejdere nærmere, for den beskrevne indretning af husets lokaler, gange og hele stemning, siger alt. Her er der liv og sjæl, menneskets hele væsen og en sund sjæl i et smukt legeme. For ud over ordbogens forslag til betydninger af ordet 'sjæl' er der også efter min mening 'en særlig ånd', en særlig identitet og en særlig tone imellem medarbejderne selv – og os forfattere. Det store 'Gutenberghus' rummer således en 'enklave' af dedikerede og engagerede mennesker, der passer på og er med til at udvikle vores litteratur og faglitteratur. Og det er derfor i høj grad et 'forlag med sjæl', og efter 50 år også formet af tidens tand, inklusive 'slid og patina'.

Modernismens sorte, slebne granit er ikke beregnet til at få 'slid og patina', det afskyede man i disse år. Men udsigten *fra* modernismens huse er ofte god. For når vi passerer kantinen på 5. sal, der også serverer 'mad med sjæl', kommer man op på tagterrassen, med en mageløs udsigt over byens tage. Her ses de overlevende 'Ildebrandshuse' i Åbenrå stå som små, fine 'dukkehuse'. Det er altid en helt speciel oplevelse at se vores byer oven fra – hvilket dog ikke er noget argument for at bygge højere huse end 5 etager.

Den ret fantastiske 'skywalk' mellem bygningerne i Vognmagergade, som jeg allerede har prist i høje toner, burde fredes. Den højner bygningernes og gadens samlede arkitektoniske kvalitet. For netop den søjlebesmykkede, glatte, travertin- og slebet granitbeklædte modernisme var i høj kurs hos de totalitære regimer i Rom, Berlin og Madrid i 1930-ernes Europa. Men de samme folk hadede og bekæmpede til gengæld den mere 'rene' modernismes forenkede, rå og funktionalistiske udtryk i bl.a. stål og glas, og jog derfor arnestedet for dette, Bauhaus-skolen i Tyskland, til USA. Så derfor er Cock-Clausens lette, funktionalistiske gangbro i stål og glas så befriende at se på dette sted i København. Her ser vi dansk modernismes ægte 'sjæl'.